

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Пенсійне забезпечення громадян

(назва навчальної дисципліни)

ПРОГРАМА
навчальної дисципліни за вибором студента
підготовки студентів освітнього ступеня бакалавр
Спеціальність 081 Право

Івано-Франківськ
2019 рік

РОЗРОБЛЕНО ТА ВНЕСЕНО: Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
(повне найменування вищого навчального закладу)

РОЗРОБНИК ПРОГРАМИ:

Кохан Наталія Василівна - к. ю .н., доц. кафедри трудового, екологічного та аграрного права;

Обговорено та рекомендовано до видання Вченою Радою НН Юридичного інституту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника “ 25 ” жовтня 2019р., Протокол № 2

ВСТУП

Програма вивчення нормативної навчальної дисципліни «Пенсійне забезпечення громадян» складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів за спеціальністю **081 Право**.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є норми права, які регулюють відносини розподілу суспільних фондів споживання, що виникають з приводу пенсійного забезпечення громадян у старості, у випадку хвороби, повної або часткової втрати працездатності, а також втрати годувальника. Тобто, пенсійні виплати, які здійснюються із солідарного, накопичувального та недержавного рівня пенсійної системи.

Міждисциплінарні зв'язки: для успішного вивчення даного курсу студентам необхідна наявність знань з курсу загальної теорії права, логіки, конституційного, цивільного, цивільного-процесуального, трудового, права соціального забезпечення та інших галузей права.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Змістовий модуль 1. Загальна частина.
2. Змістовий модуль 2. Особлива частина.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою вивчення навчальної дисципліни «Пенсійне забезпечення громадян» полягає в засвоєнні студентами норм, які регулюють різні види пенсійного забезпечення, їх характер; формуванні світогляду, мислення теоретичних знань у сфері пенсійного забезпечення, а також права на оскарження до суду неправомірних дій службових осіб; ознайомлення з порядком розгляду і вирішення державними органами питань призначення та перерахунку громадянам пенсій; продемонструвати нерозривний зв'язок норм права з їх практичним застосуванням відповідними органами.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Пенсійне забезпечення громадян» є ознайомити студентів з необхідними джерелами права; сприяти глибокому засвоєнню нормативних актів, прищепити вміння працювати з ними; навчити застосовувати теоретичні положення на практиці.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- основні загальнотеоретичні поняття загальної і особливої частини;
- коло суспільних відносин, що входять до сфери регулювання права соціального забезпечення;
- правові механізми пенсійного регулювання і забезпечення громадян;
- коло суб'єктів соціально-забезпечувальних відносин, їх правовий статус;
- джерела законодавства України щодо пенсійного забезпечення;

- основні види пенсій;
- рівні пенсійної системи та виплати, які здійснюються з них;
- механізм виникнення, зміни та припинення пенсійно-забезпечувальних правовідносин;
- права та обов'язки суб'єктів при гарантуванні та виплати пенсій;
- способи захисту порушеного права на пенсійне забезпечення.

вміти:

- орієнтуватися у системі норм права пенсійного забезпечення;
- правильно тлумачити і застосовувати норми, вміщені у нормативно-правових актах права соціального забезпечення;
- ефективно застосовувати норми інших галузей права для регулювання пенсійних відносин;
- творчо аналізувати основні підходи до регулювання соціально-забезпечувальних правовідносин; здійснювати системне узагальнення одержаних знань;
- аналізувати і узагальнювати законодавчі акти та вивчений матеріал;
- досліджувати і узагальнювати практику діяльності державних та місцевих органів щодо пенсійного забезпечення населення;
- готувати основні процесуальні документи, необхідні для набуття, реалізації, захисту та припинення права на пенсійне забезпечення.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин/3 кредити ЄКТС.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1.

Тема 1 Право на пенсійне забезпечення в системі соціальних прав людини

Пенсійне забезпечення: поняття, ознаки, правове регулювання. Співвідношення понять соціального захисту, соціального забезпечення, пенсійного забезпечення. Місце пенсійного забезпечення у системі соціальних прав громадян. Право пенсійного забезпечення як правовий інститут галузі права соціального забезпечення.

Виникнення та розвиток пенсійного забезпечення.

Функції пенсійного забезпечення. Види та форми пенсійного забезпечення.

Конституція України про пенсійне забезпечення. Особливості джерел пенсійного забезпечення. Їх види та загальна характеристика.

Міжнародні нормативно-правові акти, які закріплюють міжнародні соціально-правові стандарти пенсійного забезпечення.

Закони України як джерела права пенсійного забезпечення. Загальне та спеціальне законодавство про пенсійне забезпечення окремих категорій громадян.

Підзаконні акти, що прийняті на розвиток законів про пенсійне забезпечення.

Акти Міністерства соціальної політики України щодо питань пенсійного забезпечення.

Нормативні положення локальних актів про матеріальне забезпечення, що затверджуються на підприємствах, в установах, організаціях.

Джерела фінансування пенсійного забезпечення. Державні та місцеві бюджети, Пенсійний фонд України, недержавні пенсійні фонди.

Поняття та класифікація принципів, на яких базується пенсійне забезпечення.

Пенсійне забезпечення на умовах обов'язкового пенсійного страхування.

Загальність та доступність пенсійного забезпечення, поширення його на всіх громадян.

Всебічність і різноманітність пенсійного забезпечення.

Пенсійне забезпечення за рахунок спеціальних фондів, державного фінансування та інших джерел, передбачених чинним законодавством.

Здійснення пенсійного забезпечення органами державного управління.

Пенсійне забезпечення в розмірах, відповідних рівню забезпечення потреб громадян, що склався на певному етапі розвитку суспільства.

Гарантування судового захисту порушених прав громадян.

Специфіка правового регулювання суспільних відносин у сфері пенсійного забезпечення.

Система права пенсійного забезпечення.

Загальна характеристика основних рівнів пенсійної системи: солідарної, накопичувальної та недержавної. Обов'язкове й добровільне пенсійне страхування.

Сучасний стан та напрями реформування системи пенсійного забезпечення в Україні. Шляхи запровадження накопичувальної системи. Тенденції розвитку пенсійної системи.

Тема 2 Правовідносини у сфері пенсійного забезпечення

Поняття правовідносин у сфері пенсійного забезпечення. Основні види пенсійних відносин у сфері соціального забезпечення. Матеріальні, процедурні, процесуальні правовідносини та їх характеристика.

Загальна характеристика суб'єктів правовідносин у сфері пенсійного забезпечення. Загальна і спеціальна (видова) правоздатність у системі правовідносин у пенсійному забезпеченні. Дієздатність у правовідносинах у пенсійному забезпеченні.

Об'єкт правовідносин у пенсійному забезпеченні. Зміст правовідносин у пенсійному забезпеченні.

Підстави виникнення, зміни і припинення правовідносин у сфері пенсійного забезпечення. Юридичні факти у пенсійному забезпеченні, їх класифікація та значення.

Тема 3 Страховий стаж

Поняття страхового стажу та значення в пенсійному забезпеченні. Відмінні риси «трудового стажу» та «страхового стажу».

Поняття періодів страхового стажу. Загальний та спеціальний страховий стаж.

Правила обчислення страхового стажу. Докази страхового стажу. Документи, що підтверджують страховий (трудоий) стаж. Правила й порядок підтвердження страхового (трудоого) стажу за показаннями свідків. Умови зарахування громадянам України до загального стажу час роботи за межами України.

Змістовий модуль 2. Особлива частина.

Тема 4 Пенсії у солідарній системі. Недержавні пенсійні виплати

Поняття та ознаки пенсій у солідарній системі, її види. Суб'єкти права на страхову пенсію. Умови призначення страхових пенсій.

Правове регулювання призначення пенсії за віком. Пільгові підстави призначення пенсії за віком. Особливості призначення пенсії по інвалідності. Види груп інвалідності та розміри пенсій. Умови призначення пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

Пенсії у недержавній пенсійній системі: поняття, види та умови призначення пенсійних виплат.

Тема 5 Правове регулювання державних пенсій

Поняття, ознаки та система пенсій, призначених відповідно до норм спеціальних законів. Джерела фінансування спеціальних пенсій. Суб'єкти права на спеціальний вид пенсійного забезпечення. Умови пенсійного забезпечення окремих категорій працівників. Суб'єкти та порядок призначення пенсій за особливі заслуги перед державою. Особливості державного пенсійного забезпечення інших осіб: постраждалих від Чорнобильської катастрофи, ветеранів війни, донорів.

Тема 6 Призначення та виплата пенсій громадянам України

Стадії призначення пенсій: звернення за призначенням пенсії, призначення пенсії та виплата пенсії.

Порядок та умови подання документів для призначення пенсій. Органи, що призначають пенсії. Заява про призначення пенсії, порядок її подачі.

Документи, необхідні для призначення пенсій (за віком, по інвалідності, у разі втрати годувальника, за вислугу років, соціальної пенсії).

Подання на призначення пенсії, його форма та юридичне значення.

Підготовка та подання документів для призначення пенсій.

Строки розгляду документів про призначення пенсій. Загальний порядок визначення середньомісячного заробітку для обчислення пенсій. Види оплати, що зараховуються при обчисленні пенсії. Виплати, що не включаються в суму заробітку для обчислення пенсій. Обчислення заробітку за період роботи за межами України.

Порядок та строки перерахунку розміру пенсій. Загальні правила й організація виплати пенсій. Поняття перерахунку розміру пенсій. Перерахунок пенсій:

- з більш високого заробітку;
- при неповному стажі роботи;
- у зв'язку зі зміною сімейного стану;
- раніше призначених пенсій.

Підвищення мінімальних розмірів пенсій і граничних розмірів заробітку.

Строки перерахунку призначеної пенсії, переведення з одного виду пенсії на інший.

Загальні правила й організація виплати пенсій.

Виплата пенсій за довіреністю і порядок її оформлення.

Виплата пенсій за минулий час.

Виплата пенсій за неповний місяць.

Виплата пенсій у період перебування на стаціонарному лікуванні.

Виплата пенсій особам, які проживають у будинках-інтернатах престарілих та інвалідів.

Виплата пенсій за час позбавлення волі.

Виплата пенсій при зміні місця проживання.

Виплата пенсій дітям, які перебувають на повному державному утриманні.

Виплата пенсій громадянам, які виїхали за кордон. Порядок переведення пенсій громадянам, які виїхали за кордон, і виплати пенсіонерам іноземних держав, які проживають в Україні.

Строк виплати пенсії при зміні групи інвалідності або відновленні здоров'я.

Умови виплати пенсій при перервах в інвалідності.

Відрахування з пенсій. Підстави для відрахування. Розміри та порядок відрахувань.

Стягнення сум пенсій, надмірно виплачених пенсіонерам унаслідок зловживань з їхнього боку.

Тема 7 Вирішення спорів з пенсійних питань. Відповідальність підприємств, організацій і громадян у пенсійному забезпеченні

Відповідальність підприємств та організацій за достовірність документів, виданих для оформлення пенсій.

Обов'язкове інформування управління Пенсійного фонду про зміну умов, що впливають на виплату пенсій. Порядок стягнення переоплат пенсій.

Порядок та умови оскарження рішень органу, що призначає пенсії. Досудовий і судовий порядок вирішення спору.

3. Рекомендована література

Рекомендована література

Базова

1. **Болотіна Н.Б.** Право соціального захисту України [Текст]: навч. посіб.-2-ге вид., перероб. і доп.-К.:Знання,2008 .-663 с. 3 примірники.
2. **Болотіна Н.Б.** Право соціального захисту України [Текст]: навч. посіб.-2-ге вид., перероб. і доп.-К.:Знання,2008 .-663 с. 10 примірників.
3. **Болотіна Н.Б.** Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні [Текст] .-К.:Знання,2005 .-381 с. 1 примірник.
4. **Синчук С.М., Бурак В.Я.** Право соціального забезпечення України [Текст]: навч. посіб.-2-ге вид., перероб. і доп.-К.:Знання,2006 .-318 с. 4 примірники.
5. **Сирота І.М.** Право соціального забезпечення в Україні [Текст]: підручник .-2-ге вид., доп. та перероб.-Харків:Одіссей,2001 .-384 с. 1 примірник.
6. **Сташків Б. І.** Теорія права соціального забезпечення [Текст]: навч. посібн.-К.:Знання,2005 .-405 с. 2 примірники.
7. **Сташків Б.І.** Право соціального обслуговування [Текст]: навч. посіб.-К.:Знання,2007 .-567 с. 8 примірників.
8. **Сташків Б.І.** Теорія права соціального забезпечення [Текст]: навч. посіб.-К.:Знання,2005 .-405 с. 4 примірника.
9. Право соціального забезпечення [Текст]: опорний конспект лекцій для студентів спец. "Правознавство"/Уклад. В.А. Погорченко .-К.,2003 .-98 с. 3 примірника.
10. Право соціального забезпечення України [Текст]: навч. посіб./Ред. Б.С. Стичинський, І.В. Зуб, П.І. Мінюков .-К.:Юридична книга,2003 .-440 с. 1 примірник.
11. Право соціального забезпечення України [Текст]: навчальний посібник/За ред. П.Д. Пилипенка .-К.:Істина,2007 .-224 с. 5 примірників.

Допоміжна:

Перелік нормативно-правових актів подано у методичних вказівках для підготовки до семінарських занять та навчально-методичних посібниках для забезпечення самостійної роботи із курсу «Право соціального забезпечення» та «Пенсійне забезпечення громадян».

Підручники, додаткова література:

28. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту: становлення і розвиток в Україні. Київ: Знання. – 2005 рік.
29. Болотіна Н.Б. Право соціального захисту України. Київ: Знання. – 2005 рік.
30. Синчук С.М., Бурак В.Я. Право соціального забезпечення України: Навчальний посібник. Київ: Знання., КОО – 2003 рік.
31. Сташків Б.І. Теорія права соціального забезпечення. Навчальний посібник. Київ: Знання. – 2005 рік.
32. Сирота І.М. Право соціального забезпечення в Україні. Підручник. Харків: Одіссей. – 2007 рік.
33. Ярошенко І.С. Право соціального забезпечення. Підручник. Київ: Знання. – 2005 рік.

34. Соціальні послуги і неприбуткові недержавні організації. Соціальний захист. – 1999. – №6. – С. 54-60.
35. Сташків Б.І. Право соціального забезпечення як самостійна галузь права та науки: Конспект лекцій. Чернігів, 2003. – 44с.
36. Сташків Б.І. Норми права соціального забезпечення. Право України. – 2002.- №2. – Ст.74-78.
37. Андрійів В.М. Соціальне страхування: історія проблеми. Соціальний захист. – 1999. – №3. –Ст.43-51.
38. Болотіна Н.Б. Соціально-забезпечувальні правовідносини. Актуальні проблеми формування правової держави. Вісник Львівського університету. – Сер. Юрид. Вип.32. 1995. Ст.51-53.
39. Болотіна Н.Б. Право людини на соціальне забезпечення в Україні: проблема термінів і понять. Право України. - 2000.- №3. –Ст.35-39.
40. Болотіна Н.Б. Соціальне право України: окремі теоретичні проблеми формування та розвитку. Право України. - 2000.- №12. –Ст.24-28.
41. Болотіна Н.Б. Право соціального забезпечення України: системно-структурний аналіз. Право України. - 2001.- №5. – Ст.24-29.
42. Зарубей В. Правове регулювання перебування іноземців та біженців в Україні. Право України. - 1999.- № 8. – Ст.52-53.
43. Пилипенко П.Д. Право соціального забезпечення у системі соціального права. Право України. - 2004.- № 10. – Ст.96-99.
44. Прилипко С.М. Розмежування права соціального забезпечення і трудового права. Право України. - 1999.- № 10. – Ст.58-61.
45. Прилипко С.М. Право на пенсійне забезпечення та його реалізація в умовах ринкової економіки. Право України. - 2003.- № 2. – Ст.45-49.
46. Приходько С. Держава і соціальний захист громадян. Право України. - 1999.- № 9. – Ст.22-26.
47. Сивак С.М. Конституційні гарантії права на пенсійне забезпечення і пенсійна реформа. Право України. - 1997.- № 12. – Ст.70-74.
48. Сташків Б.І. Судовий захист –соціальним правам громадян. Право України. - 1996.- № 10. – Ст.30-33.
49. Сташків Б.І. Загальна характеристика юридичних фактів у пенсійному забезпеченні. Право України. - 1998.- № 1. – Ст.115-119.
50. Сташків Б.І. Місце права соціального забезпечення в системі права України. Право України. - 2001.- № 11. – Ст.80-83.
51. Сташків Б.І. Функції права соціального забезпечення: вимоги сьогодення. Право України. - 2001.- № 7. – Ст.66-69.
52. Сивак С. Пенсійне страхування та пенсійна реформа. Право України. - 1999.- № 10. – Ст.61-63.
53. Ганслі Т. Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки. — К., 1996.
54. Гутарін Л.М. Законодавством України про пільги. Збір. нормативних актів. К. Юрінком. Інтер, 2000,
55. Мачульська Е.Е. Право соціального забезпечення. Учебное пособие для ВУЗов. М. Книжной мир, 1999.
56. Сирота І.М. Право пенсійного забезпечення в Україні. К. Юрінком Інтер, 1998.

Інформаційні ресурси

Національні бібліотеки України:

1. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського –

<http://www.nbuv.gov.ua/>

2. Національна парламентська бібліотека України – <http://nplu.org/>

Бібліотеки загальнодержавного значення:

1. Одеська державна наукова бібліотека – www.ognb.odessa.ua
2. Харківська державна наукова бібліотека – <http://korolenko.kharkov.com>

Бібліотеки – методичні центри загальнодержавного значення:

1. Державна науково-технічна бібліотека України – www.gntb.n-t.org
2. Наукова бібліотека Київського національного університету ім. Т. Г. Шевченка
www.library.univ.kiev.ua

Міжнародний бібліотечно-інформаційний центр Міжрегіональної академії управління персоналом – <http://library.hi.ru>

Республіканська універсальна наукова бібліотека:

Республіканська Кримськотатарська бібліотека – www.library.crimea.ua

Івано-Франківська обласна універсальна наукова бібліотека імені Івана Франка – <http://lib.if.ua/>

Наукова бібліотека Львівського національного університету імені Івана Франка – <http://library.franko.lviv.ua>

http://library.franko.lviv.ua/bibl/index.php?option=com_content&view=category&id=65&Itemid=74

Донецька обласна універсальна наукова бібліотека ім. Н. К. Крупської – <http://www.library.donetsk.ua/>

Центр правничої інформації Всеросійської державної бібліотеки іноземної літератури ім. М. И. Рудомино - <http://www.libfl.ru>

Список всіх бібліотек – <http://www.ulf.net.ua/LibraryLinks.asp>

Ліга «Закон» - www.liga.kiev.ua

«Система Правової Підтримки ЛОЦМАН» - <http://info.resourcecorp.net> Комп'ютерні довідники по законодавству України - <http://www.dinai.com> Законодавство України - <http://www.rada.gov.ua/laws/pravo/new>

Законодавча база Вищої ради юстиції України - <http://www.vru.gov.ua/index.php?u.lawu.normbazau>

Гаряча лінія кадровика <http://www.kadrovik01.com.ua/>

Довідник кадровика – <http://www.kadrovik.ua/forum>

Сайт кадровика – <http://www.myvdele.ru/employers/>

Сообщество кадровиков – <http://hrliga.com/>

Сайт Верховного Суду України – <http://www.scourt.gov.ua/>

Сайт Конституційного суду України – <http://www.ccu.gov.ua/uk/index>

Офіційний сайт Кабінету Міністрів України – <http://www.kmu.gov.ua/control/>

Сайт Верховної Ради України – rada.gov.ua

Сайт Державної служби зайнятості України – <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/index>

Інститут законодавства Верховної Ради України – instzak.rada.gov.ua/instzak/control/uk/index

Сайт Міністерства соціальної політики України – <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>

Пошукові системи за країнами світу - <http://www.libfl.ru/win/internet.html>

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік;

5. Засоби діагностики успішності навчання: комплекти завдань для практичних і семінарських занять, завдання для виконання самостійної роботи, пакети тестових завдань, індивідуальні завдання до окремих тем, варіанти завдань до модульних контрольних робіт, завдання для заліку.

Примітки:

1. Програма нормативної навчальної дисципліни визначає місце і значення навчальної дисципліни, її загальний зміст та вимоги до знань і вмінь. Програма нормативної навчальної дисципліни є складовою державного стандарту вищої освіти. Програма вибіркової навчальної дисципліни розробляється вищим навчальним закладом.
2. Програма навчальної дисципліни розробляється на основі освітньо-професійної програми.